

Húsz éve a Polarisban

A magyar amatőrcsillagászatnak egészen 1947-ig nem volt otthona. Igaz, szervezett magyar amatőrcsillagászatról se nagyon lehetett beszélni 1946-ig, a Magyar Csillagászati Egyesület megalakulásáig. Az 1923-ban alakult és tíz évvel később a Királyi Magyar Természettudományi Társulatba olvadt Stella Csillagászati Egyesületben ugyan szép számmal voltak amatőrök, de a hangsúly nem a műkedvelők tevékenységén volt, hanem a tudománynépszerűsítésén. Az 1944-ben, a Társulaton belül létrejött Műkedvelő Csillagászati Alosztály pedig keresz életűnek bizonyult.

Az 1947-ben létrejött és hét évtizeden át működő Uránia Bemutató Csillagvizsgáló amatőrök generációi számára jelentett biztos bázist, és ugyanez igaz az országszerte

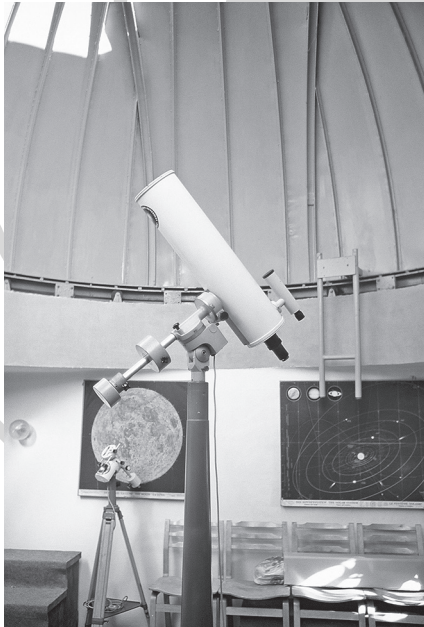
egyre-másra létesülő népi csillagvizsgálókra is. Az első az Uránia volt, a Sánc utca 3/b. számunkra mindörökkre Uránia marad, még ha mára ki is költözött falai közül a csillagászat.

Egy közösség számára fontos, hogy legyen egy biztos pont az életében, egy találkozási pont, egy olyan tér, ahol közösségi életet lehet folytatni, együtt lenni a hasonló érdeklődésűekkel. A csillagászok számára ilyen tér a csillagvizsgáló. Amikor az MCSE 1989-ben újjalakult, természetes volt, hogy ezt a bázist az Uránia jelenti. Három évvel később aztán elváltak útjaink, egyesületünk hontalanná vált, és csak 2000 decemberében nyílt arra lehetőség, hogy birtokba vegye a szinte csak bennfentesek számára ismerős kis közösségi csillagvizsgálót Óbudán: a Polaris. Az obszervatórium már 1979 óta létezett, folyt itt szakköri munka is, de nem kapott országos ismertséget, a kilencvenes évek közepére pedig átmenetileg innen is kiköltözött a csillagászat.

Mi pedig beköltöztünk! A kupola, az aprócska iroda, az előtér, az előadóterem és néhány kisebb helyiség együtt sem teszi ki a 100 négyzetmétert, ami nagyon kevés még akkor is, ha nincs telt házas előadószunk. Szerencsére hozzánk tartozik egy 180 négyzetméteres észlelőterasz is, így már egészen jó körülmények között fogadhatjuk a látogatókat.

A Polaris 2001. január 9-én mutatkozott be az MCSE „színeiben”, egy gyönyörű teljes holdfogyatkozás kapcsán tartottunk bemutatót a nagyközönség számára. Egyszeriben ismertté vált Óbuda rejtett csillagászati objektuma!

A nevezetes bemutatót megelőző hetekben festettünk-mázoltunk, csinósítottuk a meglehetősen elhanyagolt helyiségeket. A kupolát is életre kellett kelteni. Nagy öröm volt, amikor sikerült megmozdítani, körbeforgatni, végül pedig a rés is kinyílt.

Kupolánk 2001-ben, a 150/2250-es Zeiss Cassegrain-távcsővel

meteor

A kupolában egy 150/2250-es Zeiss Cassegrain-távcső szolgáltat főműszerként, az MCSE már meglévő távcsöveivel erősítettük a műszerállományt, de tagjaink is fel-felhozták saját távcsöveiket a teraszra. (A budapesti amatőrök közül sokan nehezen jutnak észlelőhelyhez, egy ilyen észlelőterasz jó szolgáltatást tesz mindenkinek.) Néhány évvel később, támogatóinknak hála, egy impozáns 20 cm-es refraktor került a kupolába, amely 2003 óta szolgálja a bemutatásokat és az észleléseket. A teraszon – ugyancsak támogatóinknak köszönhetően – egy 28 cm-es Schmidt–Cassegrain kapott helyet, ezt a távcsövet elsősorban fotometriai célokra használtuk. Kisebb-nagyobb, könnyen kivihető Dobsonokat is gyakran felállítottunk a teraszon, ha egyszerre nagyon sok látogató lepett meg bennünket.

Visszatekintve a két évtizedre, meglehetősen sok támogatást kaptunk, például a 80 cm-es Lunt-naptávcsövet teljes egészében amatőr társaink kisebb-nagyobb összegű adományaiból tudtuk beszerezni. De igaz ez a már említett Schmidt–Cassegrainre épp úgy, mint egy kisebb, Celestron–8-as távcsőre és a nagy, 40 cm-es Dobsonra. Mindezek az eszközök nagyon jó szolgálatot tettek a távcsöves bemutatásokon. A legfőbb támogatást azonban azoktól kapta és kapja a Polarist, akik életet lehelnek a falak közé: bemutatók, szakkörvezetők, előadók, és mindazok, akik valamilyen formában segítik közösségünket.

A csillagvizsgáló a hetvenes évek végén létesült, az akkoriban kiépült napközis tábor parancsnoki épületének tetején. Az épület és a kupola kerületi nagyvállalatok ajándékként készült el (Út-Vasút Vállalat, Gép- és Felvonószerező Vállalat, Ganz Villamossági Művek).

Hegyoldalban vagyunk, a Bécsi úttól pár száz méterre, ezért a nyugati-délnyugati horizontunk nagyon kedvezőtlen, abba az irányba esik a Hármashatár-hegy. Milyen a Polaris égboltja? – tesz fel a kérdést sokan. Budapesten mégis, milyen lehetne? Elkészerítő. A Holdon, a bolygókon, a fényesebb mélyég-objektumokon, érdekesebb ket-

Szakköröseink Chilében, a VLT-nél. A 2005-ös Catch a Star! elnevezésű pályázaton utazást nyertek az Európai Déli Observatóriumba. Balról jobbra: Szulágyi Judit, Budai Edina, Kereszturi Ákos (felkészítő tanár) és Szabó Andrea

Gyermekszakkörünk tagjai búcsúznak Zoli bácsitól, aki Bajára költözött 2014 végén. A gyermekszakkört Sárnecky Krisztián vezette 2008–2011 között, őt Görgei Zoltán (2011–2014, képenkén), Mizser Attila (2015), majd Tóth Krisztián követte (2016-tól)

Nap-bemutató a kupolában Máté Attila vezetésével 2019 szeptemberében, az óbudai sportnap alkalmából

tőscsillagokon kívül nincs sok látnivaló. A határfényesség csapnivaló, a fényszennyezés mértéke drámai, egy szerencsénk van, hogy az Óbudai Szabadidőpark megmaradt egy csendes, zöld szigetnek, ahol legalább a közvetlen fényszennyezéssel, az utcai lámpákkal nem kell „harcolnunk”. A szomszédos sportpályák éjszakai világítása viszont rengeteg bosszúság forrása, öröm az ürömben, hogy legalább nyáridőben kevésbé zavarunk, hiszen a pályák este 10-kor zárnak, mi pedig jóval ez után is nyitva tartunk. A nagy teraszra kihelyezett kisebb-nagyobb távcsövekkel nem csak a tőlünk elérhető teleszkopikus látványosságokkal ismerkedhetnek meg látogatóink: a terasz kiváló „csillagképmutató” helyszín is.

Észlelési helyként is szóba jöhet a Polaris, azonban a nagyvárosi környezetet rendkívül behatárolja a lehetőségeket. Hold-, Nap-, változócsillag-, bolygóészlelések sora született már a Laborc utca 2/c.-ből. Sokak számára jelentenek feledhetetlen élményt a nap- és

holdfogyatkozások, továbbá a Vénusz- és Merkúr-átvonulások. E sorok írója számára a 2003. november 20-i, rendkívül fényes és hosszan tartó sarki fény a legemlékezetesebb.

Heti három estén tartottunk bemutatókat egészen a tavaly márciusban bevezetett korlátozásokig. Ez évente nagyjából 150 bemutatót jelent, amikor biztosítani kell az ügyeletet és a megfelelő számú távcsöves bemutatót, ami két évtizedes folyamatos működés mellett nem volt csekély feladat, még ha többnyire csak néhány tucatnyi érdeklődő keresett is fel bennünket esténként. A ritka égi jelenségekhez kapcsolódó nagybemutatókon annál nagyobb volt a tömeg. Nem egyszer több százan keresték fel fogyatkozás- vagy Perseida-bemutatóinkat. A 2003-as nagy Mars-közelség estéjén több mint 1100 látogatónk volt, és hasonló tömeg lepett meg minket 2015. március 20-án is, a részleges napfogyatkozáskor. Bolygóátvonulások, „üstökösjáráások”, együttállások alkalmával

meteor

is sokan kerestek fel minket. Hogy hányan? Nem lehet pontosan megmondani, hiszen nagyon sokszor tartottunk nyílt napot (a Csillagászat napja például mindenkor ingyenes nálunk), az MCSE-tagok számára pedig díjitalan a csillagvizsgáló látogatása). Bizonyos, hogy legalább 50 ezer főnek nyújthattunk távcsöves élményt az elmúlt két évtizedben.

Ifjúsági szakkörünk 2001 tavaszán indult, Kereszturi Ákos vezetésével. Őt hamarosan követte Horvai Ferenc, aki mindmáig töretlen kedvvel foglalkozik a tizenéves korosztállyal. Az évek során „saját nevelésű” szakköröseink is bekapcsolódtak a

dusza – a sort lehetne még hosszan folytatni. Természetesen nem minden szakkörösünk került tudományos pályára, a legfontosabb az, hogy csillagászati ismereteket kaphattak a foglalkozásokon, és csillagászati közösségre találhattak.

Gyermekszakkörünk 2008-ban indult, a 8–12 évesek számára. A gyermekek számára tartott foglalkozások az egyik leghálásabb feladatok közé tartoznak.

Észlelőszakkörünk 2011-ben indult, elsősorban kezdő távcsőtulajdonosok számára, Hannák Judit kezdeményezésére. Ezekben a foglalkozásokon nagyon sokan kaptak képzést a különféle észlelési feladatok „leküz-

A Polaris Csillagvizsgáló 2002 telén – emlékkép azokból az időkből, amikor még kemény telek jártak felénk. Jól látható a nagyméretű észlelőterasz

foglalkozások vezetésébe: Tóth András, majd Boskovits Gábor nyári szakkört is tartott az érdeklődőknek. Jelenleg Haris Kiss András Horvai Ferenc „jobb keze”. A szakköri tagok közül sokan kerültek tudományos pályára. A már említett Szulágyi Judit (l. a 34. oldal tetején bemutatott fotót) a zürichi ETH professzora, Dobos Vera a CSFK Csillagászati Intézetének kutatója, Bécsy Bence a University of Montana PhD-hallgatójaként vesz részt a gravitációs hullámok kutatásában, akárcsak Dálya Gergely, aki az ELTE Atomfizikai Tanszék doktoran-

déséhez”. Jellemzően felnőttek és fiatal felnőttek választják ezeket a foglalkozásokat, amelyeken a Meteor rovatvezetői is segítik a gyakorlati ismeretek elsajátítását. A Polaris jelenlegi önkéntes csapatának java ebből a szakkörből került ki.

Napjaink hihetetlenül gazdag távcsöves kínálata mellett már nem divat a tükörcsiszolás, a távcsőépítés, azonban a téma iránt érdeklődők mégis elsajátíthatják az ezirányú alapismereteket a Polarisban, a 2010-ben indult tükörcsiszoló szakkörön, amelyet Tardos Zoltán vezet.

Merkúr-átvonulás észlelése a teraszról, 2016. május 9-én. Középen Hannák Judit, az észlelőszakkör és a Nap-rovat vezetője

A változócsillagok észlelését az 1940-es évek vége óta folytatják a magyar amatőrök. Az MCSE Változócsillag Szakcsoportjában szerteágazó észlelőtevékenység folyik jelenleg is. Ehhez kapcsolódik a Jakabfi Tamás által indított fotometriai szakkör is, ahol – nem meglepő módon – a csillagászati fotometria, fényességmérés iránt érdeklődőket várjuk.

Az égbolt fényképezése, az asztrofográfia egyre többeket érdekel, ezért indítottuk asztrofotós szakkörünket 2014 őszén, Csoknyai Attila és Tóth Krisztián szervezésében.

Keddi előadásorozatunk 2001-ben indult, időközben hagyománnyá vált, hogy a tavaszi előadások a Kulin György Csillagászati Szabadegyetem címet viselik, ősszel pedig Óbudai Csillagok címmel tartunk előadásokat, természetesen alkalmanként – illeszkedve egy-egy jubileumi év tematikájához – más sorozatcímet is választunk.

Rendszeresen tartottunk találkozókot is különféle észlelési témák művelői számá-

ra (Hold, Nap, változócsillagok, bolygók, meteorok stb). Előadásaink, találkozóink nagy részéről videofelvétel készül, melyek megtalálhatók az MCSE 2011-ben indult „Csillagaszat” Youtube-csatornáján.

Habár a Polaris helyiségei meglehetősen szűkösek, időről időre kisebb kiállításokat is befogadunk. Az előadóteremben, az előadóterén lehet különféle alkotásokat bemutatni, de az észlelőterazon is van lehetőség rögtönzött szabadtéri kiállításra.

A Polarisban időről időre művészvendégeket is fogadunk. Járt már nálunk Kövi Szabolcs fuvolista, Zalka Csenge Virág mesemondó, Rudolf Teréz színművésznő, Nyeső Mari, Dévai Nagy Kamilla, Hingyi Gábor Kincses Bandája, és szerzett nekünk vidám perceket Dolák Saly Róbert. Kupolánk divatfotózásnak is szolgált kulisszaként, az előadóban pedig volt már filmvetítés is, Jeles András Nagy árnyék című alkotását láthatták az érdeklődők.

Mizser Attila